

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΙ ΣΛΑΒΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΠΟ

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Γ'. ΤΟ ΑΒΑΣΙΜΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΘΕΤΟΥ ΘΕΣΕΩΣ

I. Τὸ Χρονικὸν τῆς Μονεμβασίας.

1. Τὸ σύντομον χρονικὸν περὶ τῶν συμβάντων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ κτίσεως Μονεμβασίας» ὃ ὁποῖος ἔχει κακῶς ἀποδοθῆ εἰς αὐτό, ἔχει ἀπασχολῆσαι μέχρι τοῦδε μὲ τὴν μελέτην του μεγάλου ἐρευνητᾶς καὶ σοφοῦς, ἰδικούς μας καὶ ξένους, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος¹, ὁ Κάρολος Πορφ², ὁ Hertzberg³, ὁ Σπυρίδων Λάμπρος⁴, ὁ A. Vasiliev⁵, ὃ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 94.

1. «Ἱστορικαὶ Πραγματεῖαι», ἐν Ἀθήναις, 1858, ὅπου καταχωρεῖται ἡ μελέτη του «Σλαυικαὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἐποικήσεις» Α'. σελ. 244 κ. ἔ. καθὼς καὶ «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς», Τόμος Γ'. σελ. 162, 163, ἔκδοσις ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1932.

2. «Geschichte Griechenlands von Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit», δημοσιευθὲν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς Allgemeine Encyclopaedie der Wissenschaften und Künste τῶν Ersch καὶ Kruber, τόμος 85 Δειψία, 1867, σελ. 106 κ. ἔ. Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Φρ. Ζαμβάλδη, Καρόλου Χόσπ, «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι», ἐν Βενετίᾳ, 1872.

3. G. E. Hertzberg, «Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens bis zur Gegenwart», τόμ. Α'. Gotha, 1876, σελ. 128 κ. ἔ. ἐν ὑποσημειώσει. Ἑλληνικὴ μετάφρασις Π. Καρολίδη, Χέρτσμπουργκ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι τῆς σήμερον, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις, 1906, σελ. 184 ἐν ὑποσημειώσει.

4. «Ἱστορικὰ μελετήματα», ἐν Ἀθήναις, 1884, ἐνθα καταχωρεῖται ἡ μελέτη του «Τὸ περὶ κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν», σελ. 97-120. Ὡσαύτως εἰς Νέον Ἑλληνομνήμονα, τόμος 9, 1912, σελ. 245-251, ἐνθα καταχωρεῖται σημεῖομά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος κώδιξ τοῦ Χρονικοῦ Μονεμβασίας».

5. «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι», ρωσιστί, εἰς «Vizantiiskij Vremennik», τόμος 8ος, 1898, σελ. 404-438, 626-670.

Νικ. Βέης¹, ὁ Σ. Κουγέας² καὶ ἄλλοι. Προσφάτως ἡσχολήθησαν μὲ τὸ χρονικὸν καὶ ὁ Δ. Ζακυθηνός³, ὁ Π. Χαράνης⁴, ὁ Στίλπων Κυριακίδης⁵, ὁ Σ. Παγουλάτος⁶ καθὼς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος⁷.

2. Ὡς γνωστὸν, τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1749 ὑπὸ τῶν Pasinus, Rivauteilla καὶ Berta ἐξ ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Τουρίνου⁸. Ἐτέρας δύο παραλλαγὰς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ, τὴν μίαν ἐκ κώδικος τῆς μονῆς Ἰβήρων καὶ τὴν ἄλλην ἐκ κώδικος τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ 1884 ὁ Σπ. Λάμπρος, ὁμοῦ μετὰ τῆς παραλλαγῆς τοῦ Τουρίνου⁹, καὶ ὁ αὐτὸς νέαν παραλλαγὴν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ τελευταίου μέρους τῶν παραλλαγῶν Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου ἐκ ρωμαϊκοῦ κώδικος, εἰς τὸ περιοδικὸν «Νέος Ἑλληνομνή-

1. «Τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν», εἰς περιοδικὸν «Βυζαντις», τόμος 1ος, τεῦχος Α', σελ. 57-105, ἐπίσης «Ὁ Ἐλκόμενος Χριστὸς τῆς Μονεμβασίας, μετὰ παρεκβάσεων περὶ τῆς αὐτόθι Παναγίας τῆς Χρυσαιτίσεως», εἰς «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher», τόμος 10ος, 1933, σελ. 207-208.

2. Ἐπὶ τοῦ καλουμένου χρονικοῦ «Περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας» εἰς Νέον Ἑλληνομνήμονα, τόμος 9ος, 1912, σελ. 473-480.

3. «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι», Ἀθήναι, 1945, σελ. 37-43.

4. Peter Charanis, «Nikephorus, the Savior of Greece from the Slavs» εἰς «Βυζαντινά - Μεταβυζαντινά» A journal of byzantine and modern Greek studies, New York, 1946, σελ. 75-92. Βλέπε ἐπίσης βιβλιοκρισίαν τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς μελέτης τοῦ Στ. Κυριακίδου, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ εἰς Byzantinoslavica 10 (1949) σελ. 254-259, ὡσαύτως τοῦ ἰδίου «The Chronicle of Monemvasia and the Question of the Slavonic Settlements in Greece» εἰς Dumbarton Oaks Papers, 5 (1950) σελ. 139-166. Βλέπε ἐπίσης βιβλιοκρισίαν του περὶ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν μελέτην τοῦ ἴπου φαινομένου περὶ τοῦ χρονικοῦ, εἰς Byzantinische Zeitschrift 46 (1953) σελ. 91-103, ἰδίως σελ. 91-96. Ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ: «Hellas in the Greek Sources of the sixth, seventh and eighth Centuries», εἰς Late Classical and Mediaeval Studies in honor of Albert Mathias Friend, JR., σελ. 161-176, Princeton, New Jersey, 1955.

5. «Βυζαντινὰ Μελέται», VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, Θεσσαλονίκη, 1947.

6. «Οἱ Τσάκωνες καὶ τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν», ἐν Ἀθήναις, 1947, καὶ «Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τοῦ Νικηφόρου Α'», ἐν Ἀθήναις, 1948.

7. Ἐπαμεινώνδα Χρυσανθοπούλου, Νεαὶ πηγαὶ τοῦ Χρονικοῦ τῆς Μονεμβασίας, ἀνακοίνωσις γενομένη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1951 ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σωκράτους Κουγέα. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τόμος 26ος (1951), σελ. 166-171. Ἐν Ἀθήναις 1952. Ὡσαύτως, τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τοῦ «Χρονικοῦ τῆς Μονεμβασίας» εἰς Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμος ΚΑ' (1951), σελ. 238-253. Ἐν Ἀθήναις 1951.

8. Pasini, Rivauteilla, Berta, Codices Manuscripti bibliothecae regii Taurinensis Athenaei. Τόμ. I, Taurini, MDCCCLXIX. σελ. 417 κ. ἑ.

9. «Ἱστορικὰ μελετήματα», εἰς τὴν ἀναφερομένην ἀνωτέρω μελέτην του.

μων»¹. Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος» ἐδημοσιεύθη ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Σ. Κουγέα σχόλιον τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Ἀρέθα, ζήσαντος περὶ τὰ 850—932, ἀποτελοῦν κείμενον συγγενὲς πρὸς τὸ χρονικὸν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καθὼς καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν. Κείμενον συγγενὲς καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ εἰς σημεῖον τι μόνον καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν, ἔχομεν ὡσαύτως τὰ γραφόμενα τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ τῆς καθόδου τῶν Σλάβων εἰς Πελοπόννησον καὶ περὶ τῆς ἀποστασίας των ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Α' (802—811)², κείμενα δὲ ἀπλῶς συγγενῆ κατὰ τὸ περιεχόμενον, τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γ' (1084—1111) πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Α' τὸν Κομνηνὸν (1081—1118)³, δύο ἀναφορὰς τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας Κυρίλου, τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 15ου αἰῶνος, πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην⁴ καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐκ Μονεμβασίας ἱστοικοῦ Γεωργίου Σφραντζῆ⁵ περὶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ περὶ τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα ὡς νομίζει παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρικίος.

3. Ἡ δημοσίευσίς τοῦ χρονικοῦ παρῆλθε ἀπαρατήρητος κατ' ἀρχὰς καὶ ἐπὶ αἰῶνα περίπου οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ. Τὴν ὑπαρξίν του ἠγγόνει καὶ αὐτὸς ὁ Fallmerayer κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς χερσονήσου τοῦ Μωρέως⁶, μόνον δὲ ἀργότερον ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε τοῦτο⁷ ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἀποψίν του περὶ καθόδου τῶν Σλάβων εἰς Πελοπόννησον ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ περὶ ἐξολοθρεύσεως τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς⁸, ἐκίνησε τοῦτο τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ μελέτην. Ὁ Fallmerayer ἐστηρίχθη ἰδίως ἐπὶ τῆς πληροφορίας τοῦ χρονικοῦ περὶ κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἀβάρων ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 587/588, ἔκτου ἔτους τοῦ Μαυρικίου μέχρι τοῦ 805/806, τετάρτου ἔτους τοῦ Νικηφόρου τοῦ Α', καὶ περὶ ἐξολοθρεύσεως ἢ φυγῆς τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ πληροφορία αὕτη περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς περιλαμβάνεται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ σχόλιον Ἀρέθα, ὅπου ὁμοίως γίνεται μνεῖα Σλάβων ἀντί

1. Τόμος 9, 1913, ἐνθ' ἀνωτέρω.

2. Κωνσταντῖνος Πορφυρογεννήτος, ἔκδ. Βόννης, τόμ. 3ος, σελ. 53, 217, 218.

3. Βάλλη καὶ Ποτλῆ. Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμος Ε', σελ. 62 κέ.

4. «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμος 12ος, 1915, σελ. 257-318.

5. Γεωργίου Σφραντζῆ, Χρονικόν, ἔκδοσις Βόννης, σελ. 398.

6. Jacob Ph. Fallmerayer, Geschichte der Halbinsel Morea warend der Mittelalters, Stuttgart und Tübingen, 1830-1836.

7. Jacob Ph. Fallmerayer, Fragmente aus dem Orient, τόμος Β'. Stutt. und Tübingen, 1855, σελ. 413 ἐν ὑποσημειώσει.

8. Εἰς τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω ἐν ὑποσημειώσει ἔργον του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς χερσονήσου τοῦ Μωρέως, τόμος I, σελ. 171 κέ.

Ἄβάρων, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ Νικολάου Γ', ὅπου ὅμως ἔχομεν μνεῖαν μόνον Ἄβάρων. Εἰς τὸ χρονικὸν γίνεται μὲν μνεῖα Ἄβάρων, ἐν συνεχείᾳ ὅμως εἰς τὸ δεύτερον μέρος αὐτοῦ ἔχομεν καὶ μνεῖαν Σλάβων, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὸν Πορφυρογέννητον ἔχομεν μνεῖαν μόνον Σλάβων. Τέλος εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ ἐπισκόπου Μονεμβασίας Κυρίλου ἀντὶ Ἄβάρων ἢ Σλάβων ἔχομεν μνεῖαν Οὐνιγάρων. Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις περὶ τῆς μνεῖας Ἄβάρων ἢ Σλάβων ἐνέχουν βασικὴν σπουδαιότητα, ὡς θέλομεν διαπιστώσει ἐν συνεχείᾳ, διὰ τὴν ἐξακριβώσιν τῆς γενετικῆς σχέσεως τοῦ χρονικοῦ πρὸς τὰ συγγενῆ μὲ αὐτὸ κείμενα, διὰ τὴν εὔρεσιν τῶν πηγῶν του καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ἱστορικῆς ἀξιολογίας του.

4. Ἐκ τῶν τεσσάρων παραλλαγῶν τοῦ χρονικοῦ, τὴν ἰβηριτικὴν, τοῦ Κουτλουμουσίου, τοῦ Τουρίνου καὶ τὴν ρωμαϊκὴν, ἢ πρώτην, ὡς ἔγινε τελικῶς δεκτὸν εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ἢ παλαιότερα¹, καὶ ἀπὸ σύντμησιν ταύτης, ὡς φαίνεται καὶ ἐξ ἀπλῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν κειμένων, πιθανῶς ὅμως ἐξ ἄλλου ἀπογράφου της, προσέρχονται αἱ κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοίαι μεταξὺ των καὶ ὡς πρὸς τὰ βιβλιογραφικὰ των λάθη ἀκόμη, ἄλλαι δύο, τοῦ Κουτλουμουσίου καὶ τοῦ Τουρίνου, αἱ ὁποῖαι ἔχουν γραφῆ μεταξὺ τοῦ 1340 καὶ τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἡ ρωμαϊκὴ τέλος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ τελευταίου τμήματος τῶν δύο τούτων παραλλαγῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἰβηριτικὴν. Ἡ τελευταία αὕτη, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Κουγέας², ἔχει γραφῆ κατὰ τὸν 10ον ἢ 11ον αἰῶνα, πάντως ὅμως ὄχι πρὸ τῆς ἀνόδου τοῦ Νικηφόρου Φωκά (963—969), ἐφ' ὅσον διακρίνει τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν Α' μὲ τὸ ἐπίθετον «τοῦ παλαιοῦ» τὸ ὁποῖον ἀποδίδει εἰς αὐτόν, σημεῖον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς εἶχε τοῦλάχιστον ἀνέλθει εἰς τὸν θρόνον καὶ ἄλλος αὐτοκράτωρ μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα. Ἡ ἰβηριτικὴ παραλλαγή ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ νεωτέρα τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) ὡς ἀπέδειξεν ὁ Στίλπων Κυριακίδης³ διότι ἢ εἰς αὐτὸ μνεῖα τοῦ Σιρμίου, πόλεως «ἣτις ἐν Βουλγαρίᾳ οὕσα νῦν καλεῖται Στροίωμος» δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω αὐτοκράτορος κατὰ τὴν τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας (1019)⁴. Ἐξ ἄλλου, ἐκ τῆς ὑπάρξεως κοινῆς φραστικῆς διατυπώσεως εἰς τὸ κείμενον τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς καὶ

1. Βλ. Στίλπωνος Κυριακίδης, Βυζαντιναὶ Μελέται VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, σελ. 82.

2. Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμος 9, 1912, σελ. 473-480.

3. Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 87.

4. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβληθῆ ἢ ἀντίρρησης ὅτι ἡ φράσις αὕτη ἦτο δυνατόν νὰ γραφῆ εἰς τὴν ἰβηριτικὴν παραλλαγήν μετὰ τὸ 1019 εἴτε διότι προϋπήρχε τυχὸν εἰς παλαιότερον κείμενον ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀντλεῖ ἢ ἰβηριτικῆ, εἴτε διότι γίνεται χορηγία τοῦ ὄρου Βουλγαρία μὲ ἔθνοϊαν τοπικὴν ἀνεξαρτητικὴς τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἀνεξαρτητικῆς Βουλγαρίας.

τοῦ σχολίου Ἀρέθα τὸ ὅποιον ἔχει γραφῆ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Κουγέας, περὶ τὸ 932, συνάγεται, ὡς θέλομεν ἀποδείξει, ἢ προὔπαρξις γραπτῆς κοινῆς πηγῆς, γραφείσης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 805 καὶ 932, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886—912), καὶ μάλιστα ὑπὸ μορφὴν ἀναφορᾶς μητροπολίτου τινὸς τῶν Πατρῶν περὶ ἐπικυρώσεως τῆς προαγωγῆς του, διότι τότε, ὡς ἔδειξεν ὁ Κυριακίδης, στηριζόμενος εἰς τὸν Gelzer¹ εἶχε τεθῆ ὑπὸ ἔλεγχον τὸ αἰδέσιμον τῶν διαφόρων μητροπολιτικῶν ἐδρῶν. Ἄφ' ἑτέρου τὸ ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Λέοντος ΣΤ' ἀποτελεῖ τὸ χρονικὸν ὄριον πρὸ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοποθετηθῆ ὀπωσδήποτε ἡ ἱβηρικὴ παραλλαγή, ἀσχέτως τῆς ὑπ' αὐτῆς μνείας τοῦ Νικηφόρου τοῦ Α' μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦ «παλαιοῦ», προκύπτει ὡσαύτως καὶ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῆς χρήσεως τῆς χρονολογίας τῆς καλουμένης βυζαντινῆς. Ἡ χρονολογία αὕτη ἢ ὅποια ὡς γνωστὸν τοποθετεῖ τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 5508 π. Χ., καθιερώθη μὲν ὑπὸ τῆς 6ης Οἰκουμένης Συνόδου τοῦ 680, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἐνομιμοποιήθη ὁμως καὶ ἐτέθη εἰς κοινὴν χρῆσιν ἀπὸ τῆς βασιλείας Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ. Οὕτως ἡ ἱβηρικὴ παραλλαγή τοῦ χρονικοῦ τοποθετεῖ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνοδὸν τοῦ Μαυρικίου εἰς τὸ ἔτος 6090 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐνῶ ὁ Θεοφάνης ὁ ὁποῖος ἔγραψε περὶ τὰ τέλη τοῦ 8ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 6075, ἀκολουθῶν τὴν ἀντιοχικὴν χρονολογίαν, μὲ βάσιν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 5493 π. Χ. Σχετικῶς εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι αἱ παραλλαγαὶ Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ πλεῖστα ἀκολουθοῦν τὴν ἱβηρικὴν, εἰδικῶς δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν ἀκολουθοῦν καὶ αὐταὶ τὴν βυζαντινὴν, ἐπὶ τοῦ σημείου μόνον τούτου παρουσιάζουν διαφορὰν πρὸς αὐτήν, ἀναγράφουσαι ὡς ἔτος ἔτος ἀναρρήσεως τὸ 6075, κατὰ τὴν ἀντιοχικὴν χρονολόγησιν τοῦ Θεοφάνους. Κατὰ τὴν ἐφεξῆς μελέτην τοῦ χρονικοῦ θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν κυρίως τὸ κείμενον τῆς ἱβηρικῆς παραλλαγῆς αὐτοῦ, ἢ ὁποία καὶ μόνη, ὡς ἀρχειότερα τῶν ἄλλων, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον.

5. Ἡ ἱβηρικὴ παραλλαγή ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, σαφῶς διακρινομένων μεταξὺ των. Τὸ πρῶτον μέρος ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των μέχρι τοῦ δευτέρου αὐτῶν πολέμου πρὸς Μαυρίκιον, λαβόντος χώραν κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ αυτοκράτορος τούτου (586-587), καὶ ἀποτελεῖται, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Λάμπρος, ἀπὸ αὐτούσιον παράθεσιν χωρίων διαφόρων βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρο-

1. Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae Episcopatum. Abh. der Bayer, Akad. der Wissenschaften σ. 557 (ἐνθα κείμενον Not. Λέοντος ΣΤ'). Διατὶ εἰσῆχθη ἢ «νέα τάξις» τοῦ Λέοντος ἰδὲ Parthey: Hieroclis Synecdemus, Berolini 1866, σελ. 322.

νογράφων, ἔλαφρῶς διεσκευασμένων. Τὸ δεύτερον μέρος ἀρχόμενον μὲ τὴν φράσιν «ἐν ἑτέρῳ δὲ εἰσβολῇ...» περιλαμβάνει τὸ κυρίως χρονικόν, δύναται δὲ καὶ τοῦτο νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς τρία τμήματα. Τὸ πρῶτον τμήμα ὁμιλεῖ περὶ ἀβαρικῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὰς κυρίως ἑλληνικὰς χώρας, Θεσσαλίαν, Ἑλλάδα — ἐννοεῖ Στερεὰν Ἑλλάδα — Ἡπειρον, Ἀττικὴν, Εὐβοίαν καὶ Πελοπόννησον, λαβούσης χώραν κατὰ τὸ βον ἔτος τοῦ Μαυρικίου, τὸ ὁποῖον ὁμως ἀριθμεῖ ἔσφαλμένως ὡς ἔτος 6096ον ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ τὸ ἔβδομον ἔτος τοῦ Μαυρικίου. Τὸ σφάλμα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν εἶναι τυχαῖον, ἴσως δὲ ὑποκρύπτει τὴν ἐπὶ τῇ βίψει διπλῆς πηγῆς συμπύλησιν τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται μνεῖα περὶ τῆς ἐκ μέρους τῶν Ἀβάρων φθορᾶς τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πελοποννήσου ὡς καὶ περὶ τῆς φυγῆς ἑτέρου τμήματος εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, τὴν Σικελίαν, τὰς πέριξ νήσους, τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὰ ἀπρόσιτα ὄρη τῆς Τσακωνιάς. Τὸ δεύτερον τμήμα ὁμιλεῖ περὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀβάρων εἰς Πελοπόννησον καὶ περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτὼ ἔτη διαρκείας τῆς κατοχῆς των κατὰ τὰ ὁποῖα διετέλουν ἀνεξάρτητοι «μῆτε τῷ τῶν Ρωμαίων βασιλεῖ μῆτε ἑτέρῳ ὑποκείμενοι». Τὸ τρίτον τέλος τμήμα ὁμιλεῖ περὶ ἥττης τῶν Σλάβων — καὶ ὄχι τῶν Ἀβάρων περὶ τῶν ὁποίων ἔκαμνε μνεῖαν ἕως τότε — κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Νικηφόρου, ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ του Σκληροῦ ὁ ὁποῖος ἤδρευε εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Πελοποννήσου «ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέου τοῦ Σθλαβηνοῦ ἔθνους διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθαρεύοντος», καὶ ὁ ὁποῖος «συμβαλὼν τῷ Σθλαβηνῷ ἔθνει πολεμικῶς εἴλετε καὶ ἠφάνισε εἰς τέλος καὶ τοῖς ἀρχήθεν οἰκήτορσι ἀποκαταστήναι τὰ οἰκεία παρέσχεν». Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν παλαιῶν κατοίκων γίνεται μνεῖα περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ ἄλλου πολλαπλῆς προελεύσεως χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, περὶ ἀνοικοδομήσεως τῶν πόλεων καὶ ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς προαγωγῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς μητρόπολιν ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ὑπήχθησαν αἱ ἐπισκοπαὶ Λακεδαίμονος, Μεθώνης καὶ Κορώνης καὶ τέλος περὶ τῆς προσελεύσεως τῶν Σλάβων εἰς τὸν χριστιανισμόν.

Ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγή περατοῦται μὲ τὴν μνεῖαν τοῦ ἐπὶ Νικηφόρου ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Σλάβων. Τὸ μὴ ὑπάρχον εἰς αὐτὴν τελευταῖον μέρος τῶν παραλλαγῶν Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου, περὶ τοῦ ὁποῖου ἐγένετο ἤδη λόγος, ἀποτελεῖ μεταγενεστέραν προσθήκην, περιλαμβάνουσας εἰδήσεις περὶ τῶν μητροπόλεων Λακεδαίμονος καὶ Μονεμβασίας, ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ 11ου αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ 14ου, δὲν παρουσιάζει δὲ ἰδιαίτερον ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον.

6. Ἡ ἀκρίβεια τῶν πληροφοριῶν τοῦ χρονικοῦ ἡμφεσβητήθη ὑπὸ τῶν διαφορῶν μελετητῶν του. Οὕτως, οἱ πρῶτοι ἐρευνηταὶ τοῦ χρονικοῦ Πα-

παρρηγόπουλος, Hopf, Hertzberg, Λάμπρος καὶ Βέης, στηριζόμενοι ὅλοι, ἐκτὸς τοῦ Λάμπρου, ἐπὶ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι τοῦτο εἶναι μεταγενέστερον συμπλήμα καὶ μάλιστα τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ὅτι ἡ πληροφορία του διὰ τὴν ἐπὶ Μαυρικίον κάθοδον τῶν Ἀβάρων ἢ τῶν Σλάβων δὲν ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττη, ἠρνήθησαν εἰς αὐτὸ κάθε ἀξιοπιστίαν. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ σχολίου τοῦ Ἀρέθα ὑπὸ τοῦ Σ. Κουγέα, κατὰ τὸ 1912, ὁ Λάμπρος ἐδέχθη ὡς γεγονός τὴν παλαιότητα τῆς ἰβηριτικῆς παραλλαγῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ἀρχικῶς ὑποστηρίζει ἀπὸ τοῦ 1884 καὶ οὕτω κατέπεσε τὸ κατὰ τοῦ χρονικοῦ ἐπιχείρημα ὅτι τοῦτο ἐγράφη εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Ὁ Ζακυθινὸς παρεδέχθη τὴν ἐν μέρει ἱστορικὴν βάσιν τοῦ χρονικοῦ ὡς πρὸς τὰς πληροφορίας του περὶ μετοικήσεων τῶν πληθυσμῶν, ἀπέκρουσε ὅμως τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐπὶ Μαυρικίου καθόδου τῶν Σλάβων, ἀποδίδων αὐτὴν εἰς μεταγενεστέραν λογίαν ἱστορικὴν ἐπεξεργασίαν προφορικῶν παραδόσεων τοῦ πελοποννησιακοῦ λαοῦ. Ἀντιθέτως, ὁ Χαρανῆς δέχεται ἀπολύτως τὴν ἱστορικὴν βάσιν τοῦ χρονικοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτῶ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς. Εἰς τὸ ἄκρως ἀντίθετον συμπέρασμα φθάνει ὁ Στίλπων Κυριακίδης ἐπανερχόμενος εἰς τὴν γνώμην τῶν Παπαρρηγοπούλου, Hopf, Hertzberg καὶ λοιπῶν περὶ τῆς ἀναξιοπιστίας τοῦ χρονικοῦ, παραδέχεται ὅμως τὴν παλαιότητα αὐτοῦ καὶ ἀποδίδει τὰς πληροφορίας του εἰς συνειδητὴν προσπάθειαν ἱστορικῆς πλαστογραφίας ἐκ μέρους μητροπολίτου τινος Πατρῶν ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', κατὰ τὴν τότε λαβοῦσαν χώραν ἐξέτασιν τοῦ αἰδεσίμου τῶν διαφορῶν μητροπόλεων, ἐπιδιώκοντος συγκεκριμένως νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πατρῶν εἰς Μητρόπολιν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν ὑπαγωγὴν τῶν ἐπισκοπῶν Λακεδαιμόνος, Μεθώνης καὶ Κορώνης. Συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κυριακίδη, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του ἐπλασε τὸν μῦθον περὶ πολυετοῦς βαρβαρικῆς κατοχῆς ἐκ τῆς ὁποίας ἔσωσε τὴν Πελοπόννησον τὸ θαῦμα τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα, διὰ νὰ δημιουργήσῃ οὕτω τὴν ἀπαραίτητον κοινωφελῆ οἰκονομίαν πρὸς ἀνακήρυξιν ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν, ἢ ὁποία ἄλλως δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένη. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη προϋποθέτει σχετικὴν ἀναφορὰν ἢ ὑπόμνημα τοῦ Μητροπολίτου Πατρῶν ἐκ τοῦ ὁποίου εἴτε ἦντλησεν ἀμέσως ὁ Ἀρέθας καὶ ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγὴ, εἴτε ἀπέρρευσε πρωταρχικῆ μορφῇ τοῦ χρονικοῦ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησαν ἐνδεχομένως ὡς πηγὴν ὁ Ἀρέθας καὶ ἡ ἰβηρικὴ παραλλαγὴ, ἢ μόνον ἡ τελευταία αὕτη τοῦ ἄλλου ἀντλήσαντος ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἀναφορᾶς ἢ τοῦ ὑπομνήματος. Τὴν ὑπαρξιν ἀναλόγου ὑπομνήματος παραδέχεται καὶ ὁ Βέης εἰς τὴν μονογραφίαν του περὶ τοῦ ἔλκομένου Χριστοῦ τῆς Μονεμβασίας¹, εἶχε δὲ ὑποστηρίζῃ ταύτην ἀρχικῶς ὁ

1. Νίκου Α. Βέη, Ὁ ἔλκομενος Χριστὸς τῆς Μονεμβασίας κλπ., εἰς Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher, 10, 1933, σελ. 208.

Σ. Θωμόπουλος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τῶν Πατρῶν ἑ, τοποθετῶν αὐτὴν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ὑποθέτων ὅτι ἐπὶ παρομοίου ὑπομνήματος ἐστήριξε τὸ συνοδικόν τοῦ γράμμα ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γ΄. Τὴν συνειδητὴν ἱστορικὴν πλαστογραφίαν τοῦ μητροπολίτου Πατρῶν ἀποκρούει ὁ Σ. Παγουλάτος, ὅστις δέχεται μὲν τὴν ὑπαρξίν πυρῆων ἱστορικῆς ἀληθείας εἰς τὰς εἰδήσεις τοῦ χρονικοῦ, ἀποκρούει ὅμως τὴν πληροφориάν περὶ τῆς ἐπὶ διακόσια δεκαοκτώ ἔτη βαρβαρικῆς κατοχῆς καὶ τοποθετεῖ τὴν ἀθόδον τῶν Σλάβων εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος ἀντιθέτως πρὸς τὸν Κυριακίδην ὅστις ἐμμένει εἰς τὴν πληροφориάν τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ καθόδου τῶν Σλάβων κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς λοιμικῆς νόσου.

7. Μὲ τὴν διερεύνησιν τῶν πηγῶν τοῦ χρονικοῦ ἠσχολήθησαν συστηματικῶς οἱ δύο μελετηταί του, Λάμπρος καὶ Βέης. Ὁ πρῶτος ἐξήτασε εἰδικῶς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ χρονικοῦ, καὶ ὑπέδειξε ὠρισμένα χωρία τοῦ Εὐαγγερίου, τοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττη καὶ τοῦ Θεοφάνους τὰ ὁποῖα αὐτούσια σχεδὸν περιλαμβάνονται εἰς τὸ χρονικόν, ὡσαύτως δὲ συνεσχέτισε τὴν πληροφориάν τοῦ χρονικοῦ περὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀβάρων εἰς Δορύστολον πρὸς ὠρισμένον χωρίον τοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (913—959) ἱστορικοῦ Γενεσίου περὶ ἐγκαταστάσεως Βουλγάρων ἐν αὐτῇ τῇ πόλει¹, ἐκφράσας τὴν ὑπόνοιαν ὅτι πηγὴ καὶ τῶν δύο εἶναι μὴ διασωθὲν ἀπόσπασμα τοῦ ἱστορικοῦ Μενάνδρου τοῦ Προτήκτορος. Περὶ τῆς πηγῆς ὠρισμένων ἄλλων χωρίων τοῦ πρῶτου μέρους τοῦ χρονικοῦ, ὁ Λάμπρος δηλώνει ἄγνοιαν, σημειῶνων τὰ ἐξῆς:

«Ἀλλὰ καὶ ἄλλας τινὰς μικρὰς προσθήκας τοῦ χειρογράφου δὲν εὐρίσκομεν παρὰ τοῖς γνωστοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι· τοιαῦται δὲ εἶναι ἢ ἐν σελίδι 100 «καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἀφειδῶς ληϊζόμενοι», τὰ μεταξὺ τῶν χωρίων τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ Θεοφάνους ἐν σελίδι 102 «ἢ λθεν δὲ καὶ μέγχι τῶν τοῦ Βυζαντίου προαστείων τὰ πάντα ληϊζόμενος» καὶ τὰ «ὀλίγοι δὲ τινες αὐτῶν τὸν πορθμὸν τῆς

1. Στ. Θωμοπούλου, Ἱστορία τῶν Πατρῶν, Ἀθήναι, 1888, σελ. 232. Ὁ Θωμόπουλος γράφει συγκεκριμένως τὰ ἐξῆς:

«Ὁ Πατριάρχης Νικόλαος κατὰ πάσαν πιθανότητα τὴν ῥηθεῖσαν πολυθρόλητον ἐπιστολὴν συνέταξε καθ' ὑπόμνημα μητροπολίτου τινος τῶν Πατρῶν, μέγα ἔχοντος συμφέρον ν' αὐξήσῃ τοὺς βαρβάρους τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐξογκώσῃ τὰς πράξεις αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ νὰ προσθήσῃ τὴν ὡς σφαλερὰν ἐλεγχομένην εἰδήσιν, ὅτι τὸσον στερεῶς οἱ βάρβαροι ἐδέσποσαν ἐπὶ διακόσια δεκαοκτώ ἔτη τῆς Πελοποννήσου, ὥστε οὐδεὶς Ῥωμαῖος ἀνὴρ ἠδύνατο ἐν αὐτῇ πόδα βαλεῖν».

2. «Ὁ δὲ ἀρχηγὸς Βουλγαρίας, οἷς τὸ γένος ἐξ Ἀβάρων τε καὶ Χαζάρων, ἀπὸ Βουλγάρου κυρίου ὀνόματος, ὅς παρὰ Ῥωμαίων ἐν κατοικῆσει Δορυστόλου καὶ τῆς Μυσίας γεγένηται». Γενέσιος, ἔκδ. Βόννης, σελ. 85.

Ἄβύδου διαβάντες καὶ τὰ τῆς Ἀσίας χωρία ληϊσάμενοι αὐθις ἀνέστρεψαν»¹.

Τὰ δύο τελευταῖα ἐκ τῶν τριῶν παρατιθεμένων ὡς ἄνω ὑπὸ τοῦ Λάμπρου χωρίων, ἀποτελοῦν, ὡς ἐξηκρίβωσα, κατὰ λέξιν σχεδὸν παρῶθεσιν χωρίων τοῦ Προκοπίου ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ ἀποσπάσματός του τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ διὰ τὰς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπιδρομὰς τῶν Οὐννων, πολὺ προγενεστέρας τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου ἐχθροπραξιῶν αὐτῶν. Ἄξιον ἀπορίας παραμένει πῶς ὁ συμπλητῆς τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς τοῦ χρονικοῦ μετέθεσε τὰς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὸ 540 λαβούσας χώραν οὐννικὰς ἐπιδρομὰς, τεσσαράκοντα πέντε ὄλα ἔτη μετὰ, ἐπὶ Μαυρικίου καὶ πῶς ἐταύτισε τοὺς Οὐννους μὲ τοὺς Ἀβάρους. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν Ἀβάρων ὡς οὐννικοῦ λαοῦ, χαρακτηρισμὸς προερχόμενος ἐκ τοῦ Θεοφάνους καὶ περιλαμβανόμενος καὶ εἰς τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ, κατέστησε δυνατὴν τὴν σύγχυσιν².

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόσπασμα τοῦ Προκοπίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«μέγα μὲν εὐθύς στράτευμα Οὐννικόν, διαβάντες ποταμὸν Ἰστρον, ξυμπᾶση Εὐρώπῃ ἐπέσκυψαν, γεγονός μὲν πολλάκις ἤδη, τσαυτὰ δὲ τὸ πλῆθος κακὰ ἢ τοιαῦτα τὸ μέγεθος οὐκ ἐνεγκὼν πρόποτε τοῖς ταύτῃ ἀνθρώποις. ἐκ κόλπου γὰρ τοῦ Ἰονίου οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅπαντα ἐφεξῆς ἐληΐσαντο μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίου προάστεια, καὶ φρούρια μὲν δύο καὶ τριάκοντα ἐν Ἰλλυριοῖς εἶλον, πόλιν δὲ τὴν Κασσάνδρειαν κατεστρέψαντο βία (ἦν οἱ παλαιοὶ Ποτίδαιαν ἐκάλουν, ὅσα γε ἡμᾶς εἰδέναι) οὐ τειχομαχῆσαντες πρότερον καὶ τὰ τε χρήματα ἔχοντες αἰχμαλώτων τε μυριάδας δύο καὶ δέκα ἀπαγόμενοι ἐπ' οἴκου ἅπαντες ἀνεχώρησαν, οὐδενός σφισιν ἐναντιώματος ἀπαντήσαντες. Χρόνῳ δὲ τῷ ὑστέρω πολλάκις ἐνταῦθα γινόμενοι ἀνήκεστα ἐς Ρωμαίους δεινὰ ἔδρασαν. οἱ δὲ καὶ ἐν Χερρονήσῳ τειχομαχίσαντες, βιασάμενοί τε τοὺς ἐκ τοῦ τείχους ἀμυνομένους καὶ διὰ τοῦ τῆς θαλάσσης ροθίου τὸν περίβολον ὑπερβάντες, ὅς πρὸς κόλπῳ τῷ μέλανι καλουμένῳ ἐστίν. οὕτω τε ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν γεγεννημένοι καὶ τοῖς ἐν Χερρονήσῳ Ρωμαίοις ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσόντες, ἔκτεινάν τε πολλοὺς καὶ ἠνδραπόδισαν σχεδὸν ἅπαντας. ὀλίγοι δέ τινες καὶ διαβάντες τὸν μεταξὺ Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου πορθμόν, ληϊσάμενοί τε τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας χωρία καὶ αὐθις ἐς Χερρόνησον ἀναστρέψαντες ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατῷ καὶ πάσῃ τῇ λείᾳ ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. ἐν ἑτέροις τε εἰσβολῇ τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ληϊσάμενοι τειχομαχεῖν μὲν ἐνεχείρησαν

1. Λάμπρου, Ἱστορικά Μελετήματα, σελ. 113.

2. «ἢ δὲ λοιπὴ φορεσία αὐτῶν ὅμοια τῶν λοιπῶν Οὐννων» Στ. Κυριακίδη, Βυζαντιναὶ Μελέται VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, σελ. 41, στήλῃ α'.

ἐν Θερμοπύλαις, τῶν δὲ ἐν τοῖς τείχεσι φρουρῶν καρτερώτατα ἀμυνομένων, διερευνόμενοι τὰς περιόδους παρὰ δόξαν τὴν ἀτραπὸν εὖρον ἢ φέρει εἰς τὸ ὄρος ὃ ταύτη ἀνέχει. οὕτω τε σχεδὸν ἅπαντας Ἕλληνας, πλὴν Πελοποννησίων, διεργασάμενοι ἀπεχώρησαν¹».

Ἐν συσχετίζει μὲ τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα τοῦ Προκοπίου δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν προσέτι καὶ ἀπόσπασμα ἐκ τῶν ἀνεκδότων του :

«Ἰλλυριοὺς δὲ καὶ Θράκην ὄλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κόλλου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίου προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερρονησιωτῶν ἡ χώρα ἐστίν, Οὐννοι τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδὸν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτη ἀνθρώπους²».

Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ χρονικοῦ οὐδὲν ἦτο γνωστὸν μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Κουγέα δημοσιεύσεως κατὰ τὸ 1912 τοῦ σχολίου Ἀρέθια, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται μὲν νὰ θεωρηθῆ ὡς πηγὴ τοῦ χρονικοῦ, προϋποθέτει ὁμως τὴν προϋπαρξιν κοινῆς πηγῆς καὶ τῶν δύο. Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ χρονικοῦ καὶ περὶ τοῦ σχολίου Ἀρέθια θὰ ἀσχοληθῶ κατωτέρω.

Ὁ Βέης ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν πηγῶν τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου μέρους τοῦ κειμένου τῶν παραλλαγῶν Κουτλουμουσίου καὶ Τουρίνου, ἀντίστοιχον τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς, καθώρισε δὲ τελειωτικῶς ταύτας — ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιγραφὰς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Μυστρᾶ, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἤδη δημοσιευθῆ καὶ τὰς ὁποίας εἶχεν ἀρχικῶς ὑποδείξει ὁ Σ. Παναγιωτόπουλος εἰς βιβλιοκρισίαν του περὶ τῶν Ἱστορικῶν μελετημάτων τοῦ Λάμπρου εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐβδομάς³».

8. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πηγῶν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἰβηρικῆς παραλλαγῆς, τὸ ὁποῖον καὶ ἀποτελεῖ τὸ κυρίως χρονικόν, εἶναι ἀναγκαῖος ὁ καθορισμὸς τῆς σχέσεως τούτου πρὸς ὠρισμένα συγγενῆ πρὸς αὐτὸ κείμενα, καὶ κυρίως πρὸς τὸ σχόλιον Ἀρέθια, τὰ γραφόμενα τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ τῆς ἀνταρσίας τῶν Σλάβων καὶ τὸ συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νικολάου. Ἡ ἀναφορὰ του μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ ἱστορικοῦ Σφραντζῆ ὡς ἀναγόμενα πάντως εἰς τὸν 15ον αἰῶνα δὲν παρουσιάζουν παρὰ ἔμμεσον ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὴν διερεύνησιν τῶν πηγῶν τοῦ χρονικοῦ. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖα ἢ παράθεσις τῶν ἐν λόγῳ κειμένων:

Ἰβηρικὴ παραλλαγή (δευτέρου ἡμίσεως 10ου αἰῶνος)

«Ἐν ἑτέρῳ δὲ εἰσβολῇ ἐχειρώσατο πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν τὴν τε παλαιὰν Ἑπειρον καὶ Ἀττικὴν καὶ Εὐβοίαν. Οἱ δὲ

1. Προκόπιος, ἔκδ. Βόννης, 1ος τόμος, σελ. 167, 168.

2. Προκόπιος, ἔκδ. Βόννης, 3ος τόμος, σελ. 108.

3. Τόμος 2ος, 1885, σελ. 40.

καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐφορήσαντες πολέμῳ ταύτην εἶλον καὶ ἐκβαλόντες τὰ εὐγενῆ καὶ ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ καταφθείραντες κατόκησαν αὐτοὶ ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ τὰς μαιφόνους αὐτῶν χεῖρας δυνηθέντες ἐκφυγεῖν, ἄλλος ἄλλαχῆ διεσπάρησαν. Καὶ ἡ μὲν τῶν Πατρῶν πόλις μετωκίσθη ἐν τῇ τῶν Καλαβρῶν χώρα τοῦ Ρηγίου, οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἐν τῇ νήσῳ τῇ Ὀρόβῃ, οἱ δὲ Κορίνθιοι ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένη Αἰγίνη μετόκησαν. Τότε δὴ καὶ οἱ Λάκωνες τὸ πατρῶον ἔδαφος καταλειπόντες οἱ μὲν ἐν τῇ νήσῳ Σικελίας ἐξέπλευσαν, οἱ καὶ εἰς ἔτι εἰσὶν ἐν αὐτῇ ἐν τόπῳ καλουμένῳ Δέμενα καὶ Δεμενῖται ἀντὶ Λακεδαιμονιῶν κατονομαζόμενοι καὶ τὴν ἰδίαν τῶν Λακῶνων διάλεκτον διασώζοντες. Οἱ δὲ δύσβατον τόπον παρὰ τὸν τῆς θαλάσσης αἰγιαλὸν εὐρόντες καὶ πόλιν ὄχυράν οἰκοδομήσαντες καὶ Μονεμβασίαν ταύτην ὀνομάσαντες διὰ τὸ μίαν ἔχειν τῶν ἐν αὐτῇ εἰσπορευομένων τὴν εἴσοδον, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει κατόκησαν μετὰ καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τῶν θρησμάτων νομεῖς καὶ ἀγροικικοὶ κατόκηθησαν ἐν τοῖς παρακειμένοις ἐκεῖσε τραχινοῖς τόποις, οἳ καὶ ἐπ' ἑσχάτων Τζακωνία ἐπωνομάσθησαν. Οὕτως οἱ Ἄβαροι τὴν Πελοπόννησον κατασχόντες καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐτῇ διήρκεσαν ἐπὶ χρόνοις διακοσίους ὀκτῶ καὶ δέκα μῆτε τῷ τῶν Ρωμαίων βασιλεῖ μῆτε ἐτέρῳ ὑποκείμενοι, ἤγουν ἀπὸ τοῦ ,ς' ἴς' ἔτους τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ὅπερ ἦν ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου καὶ μέχρι τοῦ ,Ϛ' οὐ τγ' ἔτους ὅπερ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ παλαιοῦ τοῦ ἔχοντος <υῖδον> Σταυράκιον. Μόνου δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Κορίνθου καὶ μέχρι Μαλέου τοῦ Σθλαβηνοῦ ἔθνος διὰ τὸ τραχὺ καὶ δύσβατον καθαρευόντος, στρατηγὸς Πελοποννήσου ἐν αὐτῷ τῷ μέρει ὑπὸ τοῦ Ρωμαίων βασιλέως κατεπέμπετο. Εἷς δὲ τῶν τοιούτων στρατηγῶν ὀρμώμενος μὲν ἀπὸ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, πατριᾶς δὲ τῶν ἐπονομαζομένων Σκληρῶν συμβαλὼν τῷ Σθλαβηνῷ ἔθνει πολεμικῶς εἶλε τε καὶ ἠφάνισε εἰς τέλος καὶ τοῖς ἀρχῆθεν οἰκίτορσι ἀποκαταστήναι τὰ οἰκεία παρέσχεν. Τοῦτο μαθὼν ὁ προεξημένος βασιλεὺς Νικηφόρος καὶ χαρᾶς πλησθεὶς διὰ φροντίδος ἔθετο τὸ καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις ἀνακαινίσαι καὶ ἃς οἱ βάβραροι ἠδάφισαν ἐκκλησίας ἀνοικοδομήσαι καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους Χριστιανοὺς ποιῆσαι. Διὸ καὶ ἀναμαθὼν τὴν μετοικίαν οὗ διατριβούσιν οἱ Πατρεῖς, κελεύσει αὐτοῦ τούτους τῷ ἕξ ἀρχῆς ἐδάφει ἀπεκατέστησε μετὰ καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ποιμένος ὃς ἦν τὸ τηνικαῦτα Ἀθανάσιος τοῦνομα καὶ μητροπόλεως δίκαια ταῖς Πάτραις παρέσχετο ἀρχιεπισκοπῆς πρὸ τούτου χρηματιζούσης. Ἀνωκοδόμησέ τε ἐκ βάθρων καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ ἁγίας ἐκκλησίας, πατριαρχοῦντος ἔτι Ταρασίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν. Τὴν δὲ Λακεδαίμονα πόλιν ἐκ βάθρων καὶ αὐτὴν ἀνεγείρας καὶ ἐνοικίσας ἐν αὐτῇ λαὸν σύμμικτον Καφήρους τε καὶ Θρακησίουσιν καὶ Ἀρμενίουσιν καὶ λοιποὺς ἀπὸ διαφόρων τόπων καὶ πόλεων ἐπισυναχθέντας ἐπισκοπὴν καὶ αὐτῆς ταύτην κατέστησε καὶ ὑποκείσθαι τῇ τῶν Πατρῶν μητροπόλει

ἐθέσπισεν, προσαφιερῶσας καὶ ἑτέρας δύο ἐπισκοπὰς, τὴν τε Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Διὸ καὶ οἱ βάρβαροι τῆ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι κατηχηθέντες ἐβαπτίσθησαν καὶ τῆ τῶν Χριστιανῶν προσετέθησαν πίστει, εἰς δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν».

(Στίλπωνος Κυριακίδου, Βυζαντιναὶ Μελέται VI, Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ, σελ. 45-49, στήλη α΄).

[Συνεχίζεται]